

РОЗДІЛ I

Теоретико-методологічні основи міжнародних відносин і зовнішньої політики

УДК 330.101.541

Богдан Юськів

Зміст і функції інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва

Розглянуто характеристику інформаційного забезпечення транскордонної співпраці (ТКС). Виділено такі групи функцій інформаційного забезпечення: інформаційна, яка забезпечує створення «інформаційної бази», що відображає подієву картину ТКС; нормативна (ідеологічна), яка відповідає за процес соціалізації, пов'язаний із ТКС; організаційна група, спрямована на управління як сукупність матеріальних відносин і надання дієвості інформаційним функціям; група посередницьких (медіальних) функцій, чия роль виявляється у встановленні зв'язків між структурами суспільства.

Ключові слова: транскордонна співпраця, інформаційне забезпечення, функції інформаційного забезпечення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Амбівалентний характер глобалізації змушує сучасні держави розвивати політику регіоналізації, підвищуючи роль регіонів і надаючи регіонам більших повноважень стосовно розв'язання нагальних соціально-економічних проблем. Особливої вагомості набуває підвищення координованості й узгодження розвитку суміжних прикордонних територій сусідніх країн через розробку концепцій спільного розвитку й реалізації на цій основі різних форм різностороннього соціально-економічного співробітництва, яке сьогодні означають як транскордонне співробітництво (ТКС).

Унаслідок історичних обставин в Україні транскордонне співробітництво здійснюється у двох площинах – розвиток прикордонних територій і реалізація євроінтеграційних прагнень України. Це вимагає вивчення європейського досвіду транскордонного співробітництва та *актуалізує* дослідження європейських інтеграційних процесів. Інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів й учасників ТКС та відповідних органів влади, підтримки ТКС із боку громадськості та ефективного використання бізнесово-освітніх ресурсів стають нагальною потребою.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання становлення та розвитку ТКС протягом тривалого часу є предметом особливої уваги науковців. Із кінця 1980-х років в Україні цією тематикою почали займатися в Інституті світової економіки і міжнародних відносин НАН України, на початку 1990-х років – в Інституті регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Інституті проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН (м. Одеса), дослідники Львівського, Волинського, Ужгородського, Донецького університетів. Теоретичним і практичним питанням транскордонного співробітництва загалом, дослідженню форм ТКС, особливостям функціонування єврорегіонів присвячено праці таких дослідників, як П. Біленький, В. Будкін, В. Дергачов, М. Долішний, Ю. Макогон, Є. Матвеев, Н. Мікула, В. Новицький, В. Пила, О. Чмир, М. Чумаченко та ін. Однак питання інформаційної підтримки цих процесів до сьогодні розглядалися несистемно й окреслювалися винятково в загальному вигляді. Як указує Є. Матвеев [6, с. 3], відсутність наукових основ організації інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва спричинила безсистемне розв'язання цих питань на практиці, що обумовлює фрагментарність і несвоєчасність інформаційного забезпечення

транскордонного співробітництва та, як наслідок, обмежує динамічний розвиток транскордонного співробітництва в цілому.

Серед винятково важливих, але нерозв'язаних засадничих проблем на особливу увагу заслуговує визначення функцій інформаційного забезпечення ТКС, що й стало **метою** нашого дослідження. **Завдання** означилися в такий спосіб:

- дослідити проблеми й особливості інформаційного забезпечення державного управління загалом;
- виявити функціональні можливості інформаційного забезпечення транскордонної співпраці.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Питання першого завдання розглядав Б. М. Юськів [13, с. 322–329]. З'ясовано, що поняття «інформаційне забезпечення» в радянській і пострадянській науці та практиці активно використовувалося в межах реалізації концепції автоматизованих систем управління й у зв'язку з комп'ютерною обробкою інформації. Виділення інформаційного забезпечення серед інших видів забезпечення давало змогу акцентувати увагу на особливостях забезпечення даними соціально-економічних процесів, які підлягали комп'ютеризації. У західній науці поняття «інформаційне забезпечення» спеціально не виділялося. Найближчим до нього є поняття інформаційної підтримки (information support), яке, однак, не є самостійним, а виступає, скоріше, пересічним елементом технологій менеджменту. Однак це не означає, що інформаційним аспектам у західній науці й практиці приділяється менше уваги.

Сьогодні зміст поняття «інформаційне забезпечення» істотно змінився. Його тлумачать набагато ширше та нерозривно пов'язують з ефективністю управління: неякісна інформація або її недостатність може породжувати проблеми з прийняття рішень, що позначається на якості управління в цілому. Позитивним є зростання розуміння важливості інформаційного забезпечення для управління.

Попри все, чіткого й однозначного розуміння змісту інформаційного забезпечення до цих пір не вироблено. Більшість дослідників навіть не намагаються дати його означення. Чимало авторів, зазначаючи в заголовку своїх матеріалів «інформаційне забезпечення», у самому тексті підміняють його такими поняттями, як «інформація», «методи опрацювання інформації», «засоби масової інформації», «преса» тощо. Зазвичай, під інформаційним забезпеченням розуміють сукупність організаційно-технічних заходів або дій, спрямованих на вироблення інформації, достатньої або необхідної для прийняття управлінських рішень, що звужує його лише до одного аспекту – організаційного. На нашу думку, саме в цьому виявляється найбільша проблема інформаційного забезпечення.

Досліджуючи властивості інформаційного забезпечення державного управління, Г. Атаманчук виділяє три проблеми, пов'язані з ним [1]. Перша полягає в тому, що інформацію слід відбирати з огляду на її актуальність, необхідність і корисність для державно-управлінських явищ, відносин та процесів, тобто потрібна інформація не «взагалі», а здебільшого інформація управлінська. Друга проблема – це науковий супровід управлінських даних. До інформації не можна підходити інтуїтивно, емоційно, імпульсивно. Розуміння, аналіз й осмислення даних вимагають серйозних наукових знань і досвіду. Третя проблема стосується суто управлінського аспекту. Управління неможливе без зворотних зв'язків: якщо не знати, як практично реалізується нормативна інформація (ухвали, директиви тощо), то управлінський цикл діяльності будь-якого державного та муніципального органу розривається, утрачає властивості кругообігу, а отже й потенціал впливу на об'єкт управління.

На нашу думку, усі ці проблеми виступають окремими аспектами єдиної, більш загальної проблеми – цільовий характер інформаційного забезпечення управлінських рішень. Із системного погляду, під управлінням розуміють «процес взаємодії домінуючої підсистеми з іншими елементами системи для досягнення визначеної загальної цілі» [8]. Це визначення акцентує увагу на двох моментах. По-перше, управління має у своїй основі цілком конкретну мету. По-друге, її досягнення здійснюється через взаємодію домінуючої підсистеми з іншими елементами системи. У процесі такої взаємодії визначальна роль відводиться обміну інформацією.

Інформація, призначена для управління, повинна бути актуальною (відображати стан об'єкта в момент прийняття рішення), важливою (істотною для цілей управління), повною (достатньою для розв'язання завдань управління), адекватною (відповідати дійсному стану речей), своєчасною, релевантною (відповідати потребам цілей) і толерантною (найбільш зручною для використання в управлінні) [7, с. 60]. Тому важливим завданням управління стає забезпечення інформацією саме такої якості. Тлумачний словник української мови під терміном «забезпечити» розуміє: «1) постачати

щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах // надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; 2) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; 3) захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки» [3, с. 281].

Отже, у найбільш загальному вигляді під *інформаційним забезпеченням управління* слід розуміти цілеспрямований процес вироблення інформації, необхідної для ефективного управління системою.

Вагомий відбиток на сутність інформаційного забезпечення накладає те, що воно стосується управління діяльністю соціальної системи. По-перше, вироблення інформації являє собою цілісний технологічний ланцюжок: збір, накопичення, зберігання інформації, створення нової інформації в процесі опрацювання наявної, її поширення. По-друге, у соціальних системах одночасно відбувається багато процесів. Крім основного, пов'язаного з виконанням системою своєї основної функції (функціонування), заради якої, власне, і створювалася система, обов'язково мають місце інші, як загальносистемні, так і автономні, процеси. Прикладом загальносистемних процесів може виступати виконання функцій життєзабезпечення й самозбереження, під якими розуміють дії, пов'язані з взаємодією із середовищем, які створюють умови комфортного існування, розвитку системи та її захисту від загрози знищення. Автономні процеси ініціюються окремими компонентами системи й мають на меті досягнення не загальних цілей, а цілком конкретних, часто протилежних цілей самих компонент. Оскільки кожен процес потребує управління заради досягнення своєї мети, то він ініціює відповідні процеси інформаційного забезпечення. Як наслідок, у системі одночасно формуються інформаційні потоки, які можуть або протистояти один одному, або доповнювати один одного. Отже, інформаційне забезпечення управління в соціальних системах має своєю особливістю також те, що воно повинно зважати на суміжні інформаційні потоки й ураховувати їх.

Процес інформаційне забезпечення, у результаті якого формуються відповідні інформаційні потоки, здійснюється в межах системи інформаційного забезпечення. Як зазначено в [14, с. 236], компонентами системи інформаційного забезпечення виступають суб'єкти управління; ресурси (фінансові, матеріальні, технічні, людські); технології опрацювання інформації (збір, накопичення, зберігання, обробка, поширення); методи та способи обробки інформації; джерела інформації; первинна інформація; канали передачі інформації; інформаційні продукти; канали отримання інформації; об'єкти управління.

Усі ці компоненти об'єднані цілями інформаційного забезпечення, які, зі свого боку, утворюються із сукупності цілей елементів системи (отримуємо дерево цілей). Зазначені в переліку елементи, із погляду структури процесу прийняття рішення, можна об'єднати в підсистеми: збору інформації (джерела інформації, первинна інформація, канали передачі інформації, суб'єкт управління, ресурси), переробки інформації й підготовки проектів рішень (технології опрацювання інформації, методи та способи обробки інформації, суб'єкт управління, ресурси), доведення рішень й інформації до об'єкта управління (інформаційні продукти, канал поширення, об'єкти управління, суб'єкт управління, ресурси). Як бачимо, такі елементи, як «ресурси» та «суб'єкт управління», наявні в кожній підсистемі, оскільки без них неможливо реалізувати діяльність системи.

Якщо підходити більш загально, то в системі інформаційного забезпечення функціонує дві підсистеми: підсистема інформаційних комунікацій (обмін інформацією) та інформаційно-аналітична підсистема (вироблення принципово нової інформації для прийняття рішень).

Виклад результатів наступного завдання нашого дослідження розпочнемо з означення транскордонного співробітництва. Найчастіше під *транскордонним співробітництвом* розуміють «сукупність дій, спрямованих на встановлення й поглиблення екологічних, економічних, соціальних, культурних та інших відносин, що існують між територіальними громадами, їхніми представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади, які діють на прилеглих до кордону територіях суміжних держав відповідно до національного законодавства цих держав і міждержавних угод» [4].

З огляду на це, роль інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва полягає в «стимулюванні розвитку інформаційної інфраструктури, особливо прикордонних та транскордонних територій, яке передбачає створення правових, економічних, технічних умов для проведення ефективного інформаційного обміну між суб'єктами й учасниками транскордонного співробітництва; інформуванні бізнесових кіл та населення щодо питань транскордонного співробітництва та забезпеченні зворотного зв'язку з ними» [2, с. 33]. Як зазначають автори, функції інформаційного

забезпечення в економічній сфері (ринкова взаємодія) зводяться до двох складників: створення умов для обміну цільовою ринковою інформацією, а також формування та поширення фонові ринкової інформації.

«Дієвим чинником підвищення організованості ринку є впровадження відкритих систем інформаційного забезпечення учасників транскордонного співробітництва, що сприятиме формуванню віртуальних організаційних структур, для яких характерні переваги як зовнішньої (ринкової), так і внутрішньої (внутрішньофірмової) взаємодії і які дають можливість економити час і кошти на пошук партнерів та укладання угод» [11, с. 282].

Нам видається більш доцільним означити інформаційне забезпечення під дещо іншим кутом зору – із позиції управління. Тобто під *інформаційним забезпеченням транскордонної співпраці* варто розуміти цілеспрямовану діяльність зацікавлених суб'єктів, пов'язану зі збором, фіксацією, обробкою, накопиченням, зберіганням і використанням відомостей, повідомлень, будь-яких інших даних, необхідних для повноцінного й ефективного функціонування цих суб'єктів задля реалізації функцій транскордонної співпраці. У конкретному випадку інформаційне забезпечення може реалізуватись у формі державної інформаційної політики з відповідного кола проблем.

На думку російського соціолога І. Романова [10, с. 27–28], інформаційне забезпечення повинно будуватися на таких принципах, як достовірність інформації; її об'ємність і повнота (висвітлення всіх позитивних та негативних особливостей); доступність і відкритість інформаційних матеріалів; багаторівневість та багатоканальність інформаційної політики (відповідність стилю й змісту інформаційних матеріалів запитам різних соціальних груп; подача інформаційних матеріалів із використанням усього спектра каналів комунікації); урахування чинного законодавства у відповідній сфері.

Більше того, подібно до того, як визначалися функції інформаційного забезпечення міграційної політики держави [12, с. 61–63; 13, с. 327–328], доцільно визначити групи функцій ТКС: інформаційні функції; нормативні (ідеологічні), організаційні; група посередницьких (медіальних) функцій.

Об'єднують усі функції сфера їхнього спрямування (соціальне середовище) та спільна мета – гомеостаз системи. Стосовно безпосередньої конкретизації функцій, то більшість із них визначаються в результаті аналізу ситуації, цілей і завдань різних форм ТКС.

Група інформаційних функцій виражає зміст інформаційної політики у сфері транскордонної співпраці й забезпечує створення «інформаційної бази» – сукупності фактів, які відображають подієву картину. Їхня основна мета – створення в суспільстві знань, оцінок, норм для використання в повсякденному житті, взаємодії між державою й громадянським суспільством, узгодження державних інтересів країни й інтересів інших суб'єктів ТКС. Від ступеня адекватності «картини життя» реальності залежать точність і повнота «порядку денного» політики.

Група інформаційних функцій дає змогу політиці виступати потужним каталізатором діалогу культур, завдяки чому відбувається обмін культурною інформацією в історико-філософському та історико-літературному контексті, інтенсифікуючи тим самим соціальний процес [5, с. 70]. Зокрема, одним із центральних завдань цієї групи є спрямованість на формування через ЗМІ позитивного ставлення громадської думки до ТКС.

Відбір і найповніше охоплення інформацією аудиторії визначає якість інформованості громадян. Проте оцінка інформованості повинна даватися не стихійно, а під впливом етики, знань і за умови свідомого спрямування на мінімізацію шкідливих наслідків ТКС та нормалізації суспільного життя. Тоді інформаційна функція й, отже, інформованість «як найважливіша когнітивна компонента свідомості значною мірою раціоналізує ставлення громадян до соціально-політичних процесів, впливає на рівень компетентності громадської думки і стимулює соціальну активність» [9, с. 17].

До групи інформаційних функцій належить пропагандистсько-агітаційна функція, яка являє собою поєднання діяльності з розповсюдження фундаментальних ідей, що стають основою масової свідомості, і конкретних дій, що активно формують окремі позиції аудиторії. Частиною цієї функції є культурно-освітній складник.

Друга *група функцій – нормативна (ідеологічна)* – виявляється в тому, що інформаційне забезпечення державної політики ТКС відображає відповідальність за процес соціалізації в умовах здійснення ТКС. Сюди ж належать звичаї й традиції, етикет і моральні устої, закони та конституційні акти – усе, що в сукупності утворює більш складні комплекси (право, мораль, ідеологія). Морально-

правові компоненти функцій пов'язані з виробленням й ухваленням моральних, правових та інших норм для розв'язання назрілої соціальної проблеми і є відображенням порядку впровадження політики й управління нею. Комплексність цих функцій ускладнюється галузевим розмаїттям проблематики, наприклад проблем інформаційного та міграційного законодавства, правотворчості, етики.

Третя група – *організаційні функції* – спрямована на управління політикою як сукупністю матеріальних відносин і надання дієвості інформаційним функціям. Вона включає функції впливу на об'єкти політики й за своїм значенням для соціального простору належить до макрорівня. До цієї групи входять система формування та використання інформаційних ресурсів, інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура, науково-технічний і виробничий потенціали, необхідні для формування інформаційно-телекомунікаційного простору, ринок інформаційних і телекомунікаційних засобів, інформаційних продуктів та послуг тощо.

Група посередницьких (медіальних) функцій є основною. Роль інформаційного забезпечення політики ТКС виявляється саме у встановленні зв'язків між структурами суспільства. Вона дає можливість різним соціальним групам різних суспільств спілкуватись одна з одною, налагоджувати контакти. Посередництво ЗМІ мінімізує негативні наслідки. У зв'язку з цим особливого значення набуває політика як інструмент управління суспільством. Функція артикуляції інтересів, що входить до цієї групи, має винятково важливе значення для організації діалогу, оскільки орієнтована на публічне представлення різних поглядів, підходів до розв'язання загальнодержавних завдань, висунення критичних і конструктивних пропозицій. Ця функція пов'язана з функцією інтеграції, призначеної для збереження культурної спадщини, національних традицій, зміцнення соціальних зв'язків і перешкоджання руйнівним наслідкам конфліктів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Під інформаційним забезпеченням транскордонного співробітництва слід розуміти цілеспрямовану діяльність зацікавлених суб'єктів, пов'язану зі збором, фіксацією, обробкою, накопиченням, зберіганням і використанням відомостей, повідомлень, будь-яких інших даних, необхідних для повноцінного й ефективного функціонування цих суб'єктів задля реалізації політики держави в галузі ТКС. Інформаційне забезпечення виконує чотири групи функцій: інформаційних, що забезпечує створення «інформаційної бази» – сукупності фактів, які відображають подієву картину ТКС; нормативна (або ідеологічна) група функцій виявляється в тому, що інформаційне забезпечення політики ТКС відображає відповідальність за процес соціалізації, пов'язаний із ТКС; група організаційних функцій спрямована на управління як сукупність матеріальних відносин і надання дієвості інформаційним функціям; посередницькі (або медіальні) – це група функцій, чия роль виявляється у встановленні зв'язків між структурами суспільства, що дає можливість різним соціальним групам спілкуватись одна з одною, налагоджувати контакти тощо.

Джерела та література

1. Атаманчук Г. Информационное обеспечение государственного управления [Электронный ресурс] / Г. Атаманчук // Наша власть. – 2006. – № 2. – Режим доступа : <http://www.nashavlast.ru/archive/2006/02/index.htm>
2. Беленький П. Ю. Конкурентність на транскордонних ринках / П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула, Є. Е. Матвеев. – Львів : Ін-т регіон. дослідж. НАНУ України, 2005. – 214 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
4. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 трав. 1980 р., м. Мадрид). Текст українською мовою // Рада Європи. – 35 с.
5. Кирилова Н. Б. Медиакультура : от модерна к постмодерну / Н. Б. Кирилова. – М. : Академ. проект, 2005. – 448 с.
6. Матвеев Є. Е. Організація регіональних систем інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Є. Е. Матвеев ; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Львів, 2005. – 22 с.
7. Матвієнко О. В. Основи інформаційного менеджменту / О. В. Матвієнко. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 128 с.
8. Попов В. П. Глобальный эволюционизм и синергетика ноосферы [Электронный ресурс] / В. П. Попов, И. В. Крайнюченко. – Ростов н/Д. : АПСН СКНЦ ВШ, 2003. – Режим доступа : http://holism.narod.ru/book1/3_1.htm

9. Реснянская Л. Л. Двусторонняя коммуникация: методика организации общественного диалога / Л. Л. Реснянская. – М. : Пульс, 2001. – 48 с.
10. Романов И. А. Государственное регулирование миграционных процессов в современной России : автореф. дис. ... д-ра социол. наук : 22.00.08 / И. А. Романов ; Академия упр. МВД России, дис. совет Д 203.002.03. – М., 2006. – 41 с.
11. Товканець С. А. Інформаційне забезпечення міжнародного бізнесу в рамках транскордонного співробітництва / С. А. Товканець, Г. В. Товканець // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10 (112). – С. 281–287.
12. Умнова Е. Ю. Государственная информационная политика в области современной миграции населения : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / Е. Ю. Умнова ; Ставропольский гос. ун-т, дис. совет Д 212.256.06. – Ставрополь, 2005. – 169 с.
13. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі / Б. М. Юськів. – Рівне : Вид. О. М. Зень, 2009. – 476 с.
14. Юськів Б. М. Зміст і структура інформаційного забезпечення зовнішньої політики держави / Б. М. Юськів, О. Ю. Орос // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : наук. записки Рівненського держ. гуманіт. ун-ту. – 2006. – Вип. 8. – С. 234–240.

Юськів Богдан. Сущность и функции информационного обеспечения трансграничного сотрудничества. Дається характеристика інформаційного забезпечення трансграничного співробітництва (ТГС). Виділяються наступні групи функцій інформаційного забезпечення: інформаційна, яка служить для створення «інформаційної бази» – сукупності фактів, що відображають події ТГС; нормативна (ідеологічна), що відповідає за процес соціалізації, пов'язаний з ТГС; група організаційних функцій, що визначає управління як сукупність матеріальних відносин і дійсність інформаційних функцій; група посередницьких (медіальних) функцій, чья роль полягає в формуванні зв'язків між структурами суспільства.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, информационное обеспечение, функции информационного обеспечения

Yuskiv Bogdan. Cross-border Cooperation Information and Analytic Assurance Functions. The article deals with cross-border cooperation (CBC) information and analytic assurance functions characteristics. The following function groups are defined: informational, supporting the «information basis» development reflecting event the CBC-picture; ideological, supporting the CBC-related socialization process; organizational, supporting management as a system of information functions relations and realization, as well as and medial, supporting social inter-structural relations.

Key words: cross-border cooperation, information assurance, information assurance functions.

Стаття надійшла до редколегії
18.03.2013 р.

УДК 94:321

Олена Гудзенко-Александрук

В'ячеслав Липинський як ідеолог українського державотворення

Творчість В. Липинського є прикладом пошуку найбільш прийнятної для України суспільно-політичної структури. Однією з центральних місць в обґрунтуванні концепції української державності вчений відводить хліборобсько-класократичній верстві, яка виступає основною рушійною силою політичного процесу. Вона забезпечує стабільність соціуму за схемою традиційної ієрархізованої організації суспільства. Політичним устроєм, що відповідає пануванню класократичної еліти й служить ідеальною формою організації державної влади в Україні, має бути спадкова трудова монархія на чолі з гетьманом. Отже, основоположні засади концепції української державності В. Липинського створюють підстави для конструктивної організації сучасного суспільно-політичного життя України.

Ключові слова: концепція української державності, теорія еліт, класократія, трудова монархія.